

Eesti Keskkonnaühenduste Koda
Päästame Eesti Metsad MTÜ

Kliimaministeeriumile

Meie: 19.01.2024 nr 1-5/24/6072

Eesti Keskkonnaühenduste Koja ja Päästame Eesti Metsad MTÜ seisukoht maapõueseaduse muutmise eelnõu kohta põlevkivi kaevanduslubade menetlemise peatamiseks

Eesti Keskkonnaühenduste Koda (EKO) ja Päästame Eesti Metsad MTÜ (PEM) tervitavad Kliimaministeeriumi algatust peatada põlevkivi kaevandamise lubade ja nende muutmise taotluste menetlemine, kuni kliimaseaduse vastuvõtmise järel on selgunud põlevkivi kaevandamise ja kasutamise edasine perspektiiv lähtuvalt sektorile seatavatest eesmärkidest.

EKO on nõrдинud, et meid ei kaasatud õigeaegselt eelnõu menetlusse. Loodame siiski, et tagantjärele kaasamisel arvestatakse ja kaalutakse seisukohti võrdväärselt teistega. Järgnevalt esitame oma ettepanekud.

I Põlevkivi kaevandamise load

EKO ja PEM toetavad seletuskirjas esitatud lähenemist, et “põlevkivi kaevandamislubade andmiseks [tuleb] analüüsida kaudse kliimamõju aspekti, lähtudes sellest, et põlevkivi töötlemisel tekib 45% Eesti KHG koguheitest” (lk 3).

1. Palume täpsustada eelnõu lg 5 sõnastust, et oleks üheselt mõistetav, kas tingimus “loa kehtivusaega ei pikendata” käib loa taotluse või taotluse kohta tehtava otsuse kohta. Teisisõnu, kas erand kohaldub nendele taotlustele, millega ei taotleta loa kehtivusaega pikendamist, või tähendab see suunist loa andjale mitte pikendada loa kehtivusaega. Kuna esimene tingimus “taotlus on esitatud mäeeraldisega piirnevale alale” käib taotluse kohta ja kehtivusaega tingimus on sõnastatud umbisikuliselt, on praegu keeruline aru saada, mida täpselt silmas peetakse.

2. Palume seletuskirja 2. peatükis viidata ka Pariisi kokkuleppes tulenevale kohustusele hoida kliimasoojenemine tuntavalt alla 2 kraadi ja pingutada, et hoida seda 1,5 kraadi piires võrreldes tööstusrevolutsioonieelse ajaga. Samuti palume viidata Eestile põhiseadusest tulenevale kohustusele anda nende eesmärkide saavutamisse oma proportsionaalne panus, mida on selgitanud Riigikohus (RKHKo 3-20-771).

3. Arvestades tõsiasja, et Pariisi leppega seatud eesmärkide saavutamiseks peab inimkonna kumulatiivne süsinikuheide jääma lõpliku suurusega süsinikueelarve piiresse, **palume analüüsida, kas põlevkivi kaevandamiseks mäeeraldisel laiendamist lubav erand (eelnõu lg 5) mahub Eesti süsinikueelarvesse.** IPCC 2021. aasta raporti põhjal võis maailm 2020. aasta alguse seisuga paisata atmosfääri veel 300 gigatonni kasvuhoonegaase, et kliimasoojenemist oleks võimalik veel 83% tõenäosusega piirata 1,5

kraadini.¹ Kui jagada see kõigi Maal elavate inimeste vahel võrdselt, oli iga inimese “osa” ligi 38 tonni. 2020.–2022. aastani on Eesti ühe elaniku kohta atmosfääri paisanud 33 tonni kasvuhoonegaase. Käesoleva aastaga on atmosfääri paisatud ka “ülejäanud” viis tonni kasvuhoonegaase. Seega on juba selle aasta lõpuks otsas Eesti proportsionaalne osa 2020. aastaks alles jäänud süsinikueelarvest.²

4. Palume eelnõus sisuliselt põhjendada lõikega 5 ette nähtud erandit, mille kohaselt “Mäeeraldise laiendamiseks esitatud põlevkivi kaevandamise loa muutmise taotlusele ei kohaldata käesoleva paragrahvi lõiget 1, kui taotlus on esitatud mäeeraldisega piirnevale alale ja loa kehtivusaega ei pikendata.” Eelnõu seletuskirjas on erandit selgitatud järgmiselt: “Selliste piiridega on võimalik vältida laiendamise nime all sisuliselt uute kaevanduste avamist.” (lk 3) Sama eesmärki oleks võimalik saavutada ka erandit tegemata, kuna sel juhul oleks juba lõikega 1 keelatud igasugune põlevkivi kaevandamise mäeeraldise laiendamine, sh laiendamine olemasolevast mäeeraldisest eraldiseisvatele mäeeraldistele.

Lõikega 5 ette nähtud erandit on selgitatud ka seletuskirja 5. leheküljel, kus on esitatud väide: “Sellistes piirides mäeeraldise laiendamine üleminekuperioodil ei anna võimalust saada juurde pikaajaliseks kasutamiseks suurt põlevkivivaru.” **Lõikega 5 ette nähtud erandi sõnastus ei piira aga kuidagi mäeeraldise laiendusega taotletava põlevkivivaru kogust.** Piiranguteks on üksnes laienduse piirnemine olemasoleva mäeeraldisega ja loa kehtivusaja mitte pikendamine. Eesmärki mitte anda pikaajaliseks kasutamiseks suurt põlevkivivaru täidab juba eelnõu lõige 1 ning lõige 5 on selleks ebavajalik. Tõsiasi, et mäeeraldise laiendamise taotluseid sellega piirnevale alale on esitatud üksnes väiksema kui 70–160 mln tonni suuruse põlevkivivaru kaevandamiseks, on juhus.

Lõikega 5 ette nähtud erandi põhjendusena on seletuskirjas toodud, et selliselt “ei avata uusi kaevandusi ja kasutatakse ära külgneva ala maavaravaru, mille hilisem kaevandamine oleks perspektiivitu ja tõenäoliselt ka majanduslikult mittetasuv” (lk 5). Samas ei avalda kavandatav muudatus olulist mõju ettevõtete majandustegevusele ei sätte kehtimise aja jooksul ega tulevikus (seletuskirja lk 13). Lõikega 5 ette nähtud erand võimaldab jätkata Sirgala karjääri ja Ojamaa põlevkivikaevanduse laiendamise taotluste menetlemist. Mõlemaga seotud kaevandamisload kehtivad 2029. aastani, eelnõuga plaanitud menetluste peatumine kestaks aga üksnes 2026. aastani. Seega on täiesti võimalik, et eelnõuga ette nähtud menetluste peatumise järel nende laienduste menetlused jätkuvad ning laiendatavad mäeeraldised saab võtta kasutusele kaks aastat hiljem, kui õiguskord seda jätkuvalt lubab. **Seega on ka majanduslikust vaatepunktist arusaamatu, miks on vaja lõikega 5 näha ette muudatus nende kahe kaevandamisloa muutmise menetluse jätkumiseks järgmise kahe aasta jooksul.**

¹ IPCC, 2021: Summary for Policymakers. In: *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Masson-Delmotte, V., P. Zhai, A. Pirani, S.L. Connors, C. Péan, S. Berger, N. Caud, Y. Chen, L. Goldfarb, M.I. Gomis, M. Huang, K. Leitzell, E. Lonnoy, J.B.R. Matthews, T.K. Maycock, T. Waterfield, O. Yelekçi, R. Yu, and B. Zhou (eds.)]. Cambridge University Press, Cambridge, United Kingdom and New York, NY, USA, pp. 3–32. doi:10.1017/9781009157896.001, lk 29.

² Vt Eesti süsinikueelarve kohta täpsemalt EKO seisukohti kliimaseaduse väljatöötamiskavatsuse kohta, II osa. https://media.voog.com/0000/0042/0647/files/EKO%20seisukoht%20kliimaseaduse%20v%C3%A4l%20j%C3%B6t%C3%B6tamiskavatsuse%20kohta_25.10.2023.pdf

Seletuskirja kohaselt on eelnõu vajalik, et “ajutiselt peatada põlevkivi kaevandamislubade menetlused, kuni on selgitatud välja põlevkivi kaevandamise ja kasutamise kliimamõju ning selle roll Eesti kliimaeesmärkide saavutamisel” (lk 1–2). Kliimamõju vaatepunktist pole vahet, kas põlevkivi kaevandatakse juba kasutuses olevast või eraldiseisvast mäeeraldisest. Seetõttu ei ole põhjendatud lubada mäeeraldisel laiendamise sellega külgnevale alale, kuid mitte eraldiseisvale alale, nagu näeb ette eelnõu lg 5. Kui põlevkivi kaevandamisega kaasneb võimalus, et Eesti ei suuda täita enda kliimaeesmärke ja seetõttu on vajalik peatada uute põlevkivi kaevandamis lubade ja nende muutmise taotluste menetlus ning ei ole teavet, et mäeeraldisega külgnevalt alalt põlevkivi kaevandamisel oleks oluliselt väiksem kliimamõju võrreldes eraldiseisvalt mäeeraldiselt põlevkivi kaevandamisega, siis vältimispõhimõtte (KeÜS § 10) kohaselt tuleb peatada ka lõikega 5 hõlmatud taotluste menetlus.

5. Eelnõu seletuskirjas esitatud arvud lubadega taotletava põlevkivivaru koguse kohta on ebaselged, arusaamatud ja vastukäivad. Arvud on tekstis enamasti vormistatud kujul “123 456 tuhat tonni”, millest jääb arusaamatuks, kas sellega peetakse silmas 123 456 000 tonni ehk 123,456 miljonit tonni või 123 456 tonni. Sellise vormistuse kasutamine tabelites on mõistetav, kuid tekstis tekitab segadust. **Palume vormistada arvud tekstis läbivalt ühetaoliselt, lähtudes kirjakeele reeglitest. Lisaks palume vaada üle ja vajadusel parandada VKG Ojamaa põlevkivikaevanduse aastast kaevandamismahtu, milleks on praegu märgitud 3500 tonni (seletuskirja lk 10).**

6. Eelnõu seletuskirjas jääb segaseks, mida tähendab 6. leheküljel esitatud taotletava põlevkivi kogus “70–160 mln tonni”. Pole aru saada, kas see hõlmab kõigi 1. tabelis loetletud lubade ja muutmistaotlustega hõlmatud põlevkivivaru kokku või on mõeldud, et iga eraldiseisva loa või muutmistaotlusega taotletav põlevkivivaru kogus jääb vahemikku 70–160 miljonit tonni. Esimesel juhul ületavad lubades märgitud kogused oluliselt vahemikku 70–160 miljonit tonni. Kui tegemist on teise juhuga, palume eelnõu seletuskirja täpsustada, et välistada vääriti mõistmise võimalus. **Samuti palume selgitada, mille põhjal loetakse just nimetatud vahemik (70–160 miljonit tonni) suureks koguseks põlevkiviks ja miks on selles koguses rohkem kui kahekordne määramatus.**

7. **EKO ja PEM teevad ettepaneku** lisada eelnõu seletuskirja peatükis 6.1 loetletud uurimisküsimuste nimekirja põlevkivi kaevandamise ja töötlemise mõjuga looduskeskkonnale, sh põhjaveele, ning inimeste tervisele kohapeal ja kaugemal, pidades silmas põlevkivitööstuse kliimamõju üleilmset ulatust.

II Turba kaevandamise load

8. **Teeme ettepaneku lahendada menetletava eelnõuga ühe korraga ära ka analoogne probleem, mis puudutab turba kaevandamise lubade menetlemist.** Uute alade avamiseks ja 30-aastaseks pikendamiseks esitatud loataotluste menetluste peatamine kliimaseaduse jõustumiseni on vajalik, kuna seaduse koostamise käigus selgitatakse välja turbatööstusega seonduv riigi huvi ja seatakse eesmärgid kasvuhoonegaaside vähendamiseks. Lubade ennatliku väljastamise ja pikendamisega võib kaasneda nii majanduslik kui ka keskkonnakahju ning tekkida täiendavad takistused kliimaeesmärkide saavutamiseks. Arvestades kehtivate turbakaevanduslubade mahtu, ei mõjuta lubade menetluste peatamine suhteliselt lühikeseks ajaks oluliselt ettevõtete majandustegevust. EKO esitas vastavasisulised põhjendatud [seisukohad](#) Kliimaministeriumile 27.11.2023.

Menetluste ajutise peatamise reguleerimine maapõueseaduse tasandil on otstarbekas, võimaldades vältida halduskoormust, mis kaasneks kaalutusotsuste langetamisega iga üksikloa menetluse peatamiseks.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Maia-Liisa Anton

Eesti Keskkonnaühenduste Koja koordinaator